

Секція 9. Українська мова та література

Волкова І.В.

**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання**

Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Біда О. С.

**студентка 4 курсу 411 по групи
психолого-педагогічного факультету**

Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Зараз в Україні спостерігається суттєва різниця в системі ідентичностей громадян з різних регіонів. Останніми десятиліттями в суспільстві відбуваються досить глибокі соціальні зрушення, трансформації, які зумовлюють сплеск наукових праць щодо процесів етнічного самовизначення. В. Сабодуха виокремлює такі основні чинники впливу на формування етнічної ідентичності. На його думку, до них слід віднести мову, культуру, соціально-політичні, психологічні, релігійні чинники, а також національну ідею [4, с. 437].

Більшість науковців одноголосно стверджують, що домінуюча роль тут належить рідній мові, оскільки саме завдяки їй відбувається формування національної свідомості як як конкретного громадянина, так і нації в цілому.

На думку Н. Мечковської, мова не відіграє безпосередньої ролі в конструюванні расової й територіальної ідентичності, хоча, опосередковано через культуру (для територіальної) та менталітет (для расової), мова може мати значення для цих видів ідентичності [3, с. 88].

Територіальна ідентичність виникає під впливом місця проживання, мікрорайону, району, локальної общини, територіальної громади, селища, міста, регіону, країни, субконтиненту або континенту загалом і навіть земної кулі [1, с. 59]. Очевидно, у випадку планетарної, континентальної або локальної ідентичностей, конструктом радше буде культура, у якій відведено певну роль і мові, тобто мова лише опосередковано виступає конструктом такої ідентичності.

Мова як явище глибоке й багатогранне може для однієї соціальної спільноти бути маркером ідентичності, а для іншої – ні. Існують так етнічні спільноти, для яких утрата якої-небудь етнічної ознаки, наприклад, мови, не призводить до уподібнення до інших спільнот, а спричинює своєрідний пошук, специфічне «збурення етнічної самосвідомості, яка вишукує інші символи етнічної спадковості» [2, с. 454].

Науковці досліджують роль мови як етноконсолідуючу та етнорозрізнявальну онаку формування ідентичності в руслі двох підходів. Відповідно до першого підходу, учені відзначають іманентний зв'язок мови з етнічною ідентичністю, вважаючи, що мова пов'язує й співвідносить особисту ідентичність індивіда з груповою ідентичністю. На думку К. Лібкінда, цьому сприяє те, що по-перше, мова має велике значення для індивіда як інструмент назви, найменування себе й навколишнього світу; по-друге, виховання дитини залежить від мовної взаємодії; по-третє, мова – одна із найбільш яскравих характеристик етнічної групи [2, с. 454].

Прибічники іншого підходу вважають, що мова не являє собою істотний компонент етнічної ідентичності, але ця ідентичність здатна подолати втрату первинної мови цієї групи. Через це варто диференціювати терміни «мовна ідентичність», «використання мови», «мовна компетенція»

Таким чином, підсумовуючи, можна стверджувати, що етнічна ідентичність являє собою досить складний багаторівневий соціокультурний феномен, який охоплює особистісні, соціальні та культурні шари. На наш погляд, мова важливим чинником у процесі усвідомлення етнічної єдності й виявляє себе конструктом таких різновидів ідентичностей, як культурна, релігійна, національна, етнічна, соціально-класова, професійна, особистісна, гендерна, сімейна, оскільки 1) мова опосередковує співвіднесеність людини з певною спільнотою та самою собою через номінацію й розкриття рис, характерних для певного виду ідентичності (наприклад, соціально-культурна, релігійна, сімейна, професійна ідентичності та ін.); 2) мова забезпечує формування ідентичностей через ідентифікацію зі зразками виконання певних ролей (наприклад, у суспільстві, трудовому колективі, сім'ї); 3) мова є інструментом конструювання більшості видів ідентичностей через використання особливих мовних актів, властивих для відповідних видів ідентичності, зокрема мови ідентичності; 4) мова визначає конфігурацію влади / субординації, що є засадничою для низки різновидів ідентичності (таких як гендерна, професійна та сімейна); 5) виконує інтерпретативну функцію, дозволяючи розуміти явища і процеси відносно однаково в межах певного виду ідентичності; 6) мовні акти не тільки репрезентативні для ідентичності, але й конститутивні, тобто в них виявляється сутність ідентичності (останнє властиво гендерній, професійній, сімейній, майновій та ін. її різновидам).

Список використаних джерел:

1. Бабосов Е. Идентичность как фактор консолидации / Е. Бабосов // Беларуская думка. Сацыялогія. – 2013. – № 3. – С. 74–79.
2. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації / М. Козловець. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.
3. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика: пособие для студентов гуманитар. вузов и учащихся лицеев / Н. Б. Мечковская. – 2-е изд., испр. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 207.

4. Сабодуха В. Національна ідея як провідний чинник подолання кризи ідентичності в Україні / В. Сабодуха // Проблеми політичної психології у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць / за заг. ред. М. Слюсаренського ; упоряд. Л. Найдьонова, Н. Черниш. – К. : Міленіум, 2005. – Вип. 4. – С. 436–444.